

The book cover features a dark, textured background with a large, stylized inverted triangle graphic. The top and bottom edges of the cover show a close-up of rusted metal with bolts. The author's name is printed in white, and the title is in a large, gold-colored serif font.

NOAH GORDON

POSLEDNÝ
ŽID

ikAR

Noah Gordon

Posledný Žid

Preložila Alena
Redlingerová

Noah Gordon
THE LAST JEW

Copyright © 2000 by Lise Gordon,
Jamie Beth Gordon, Michael Seay Gordon
All rights reserved.

Translation © 2001 by Alena Redlingerová
Poetry translation © 1964 by Viliam Turčány, Jozef Pelix
Jacket design © 2021 by Barbara Baloghová
Slovak edition © 2021 by Ikar

ISBN 978-80-551-7999-5

*S láskou venujem Calebovi,
Emme a starej mame*

PRVÁ ČASŤ

Prvorodený syn

Toledo, Kastília
23. augusta 1489

Zlatníkovo syn

V ten deň bol vzduch ťažký ani olovo, slnko nemilosrdne pražilo a pre Bernarda Espinu sa začali zlé časy. Preplnená čakáreň sa takmer vyprázdnila, keď ťarchavej žene náhle odtiekla plodová voda a on musel z miestnosti vykázat aj zvyšných dvoch pacientov. Žena nebola jeho pacientkou, ale priviedla staručkého otca, aby mu lekár zistil príčinu ustavičného kašľa. Jej piate dieťa sa na svet poponáhľalo.

Espina chytil do rúk klzkého ružového chlapčeka, a len čo ho potľapkal po zadočku, malý *peón* slabučko zamrknal a spoza dverí sa ozval hlasný smiech a radostné výkriky.

Nečakaná udalosť Espinovi zdvihla náladu, bol to však faľošný príslub dobrého dňa. Keďže popoludní nemal povinnosti, povedal si, že naloží do košíka zopár sladkostí a fľašu *tinta* a vyberie sa s rodinou k rieke. Deti sa môžu dosýtosti vyšantit' vo vode, zatiaľ čo on a Estrella si sadnú pod strom a pri víne a sladkostiach sa pokojne pohovárajú.

Práve vybavil posledného pacienta, keď do dvora vošiel, natriasajúc sa na uštvanom somárovi, muž v hnedom habite novica.

Plný potláčaného vzrušenia a s vedomím vlastnej dôležitosti vyjachtal, že otec Sebastián Alvarez žiada, aby sa lekár dostavil do kláštora Nanebovzatia Panny Márie.

„Máte prísť hneď.“

Zjavne vedel, že Bernardo je *converso*. V úctivom tóne, akým sa patrilo osloviť lekára, bolo cítiť istú dávku pohŕdania, len o poznanie menšiu, než s akou by oslovil hociktorého Žida.

Espina prikývol. Postaral sa, aby napojili somára, a pohostil aj návštevníka. On sám sa chytro vymočil, opláchol si tvár a ruky a zjedol kúsok chleba. Novic sa ešte naphčával, keď sa Espina vydal na cestu.

Konvertoval pred jedenástimi rokmi, v novej viere bol náležite horlivý, dôsledne oslavoval všetkých svätých, denne chodil s manželkou na omšu a svojej cirkvi slúžil oddane. Aj teraz sa ponáhlal splniť želanie predstaveného, nedovolil však, aby žeravé slnko ublížilo jeho zvieraťu.

Do priorstva hieronymitov prišiel, práve keď zvonenie zvolávalo veriacich na Anjel Pána a štyria spotení brátra niesli kôš tvrdého chleba a kotol *sopa boba*, riedkej polievky, ktorá sotva mohla zasýtiť hladných chudákov zhromaždených pri kláštornej bráne.

Otec Sebastián so sakristiánom Juliom Perezom sa prechádzali po chodbe, hlboko zaujatí rozhovorom. Espinovi neunikol vážny výraz na ich tvárach.

Vyzerajú ohromene, pomyslel si lekár, keď predstavený poslal sakristiána preč a v mene Krista pozdravil.

„Medzi našimi olivovníkmi sa našlo telo mŕtveho mládenca. Ktosi ho zavraždil,“ začal kňaz. Bol v strednom veku a z tváre mu takmer neschádzal výraz úzkosti, akoby sa trápil, že Boh nie je s jeho prácou spokojný. Ku *conversos* sa vždy správal slušne.

Espina pokýval hlavou, v duchu mu však zaznel varovný signál. Svet je plný násilia. Žiaľ, pričasto nachádzali niekoho mŕtveho, ale tam, kde život vyprchal, už nebolo treba lekára.

„Podte so mnou.“

Otec predstavený ho zaviedol do cely, kde ležalo telo. Teplo už prilákalo muchy na sladkastý pach ľudskej smrteľnosti. Pod prikrývkou ležalo mladé telo oblečené iba v košeli. Bernardo Espina spoznal tvár mŕtveho a prežehnal sa; sám nevedel, či to gesto urobil pre zavraždeného židovského chlapca, pre seba, alebo bola na príčine prítomnosť duchovného.

„Musíme zistiť, čo sa stalo.“ Prior pozrel na lekára. „Všetko, čo sa dá zistiť,“ dodal otec Sebastián a Bernardo, ešte vždy zmätený, prikývol.

Niečo však vedeli obaja. „Je to Meir, syn Helkiasa Toledana,“ povedal Bernardo a kňaz bez slova súhlasil. Otec zavraždeného chlapca patril k popredným kastílskym zlatníkom.

„Ak ma pamäť neklame, chlapec nemá ani pätnásť rokov,“ pokračoval Espina. „Ešte neprekročil hranicu detstva. Takto ho našli?“

„Áno. Našiel ho brat Angelo, keď po raňajších modlitbách zbieral olivy.“

„Môžem ho prezrieť, otče?“ spýtal sa Espina a predstavený iba netrpezlivo mávol rukou.

Chlpcova tvár bola nedotknutá a nevinná. Na rukách a prsiach mal podliatiny, na stehnách škvŕny, tri bodné rany v chrbte a v ľavom boku, nad tretím rebrom reznú ranu. Natrhnutý konečník a nad ním stopy zaschnutého semena. Na podrezanom hrdle sa perlili jasnočervené kvapky krvi.

Bernardo poznal jeho rodinu, boli to pobožní, neoblomní Židia, nenávideli takých ako on, čo sa dobrovoľne vzdali viery svojich otcov.

Po prehliadke otec Sebastián požiadal lekára, aby ho nasledoval do kaplnky; kľakli si na tvrdú kamennú dlažbu pred oltárom a pomodlili sa Otčenáš. Nato prior vytiahol zo skrinky za oltárom nevelikú škatuľu zo santalového dreva. Otvoril ju a vybral štvorec purpurového hodvábu. Keď ho rozbalil, zdvihla sa ťažká vôňa a Bernardo Espina uvidel suchý, vybielený úlomok, najviac pol piade dlhý.

„Viete, čo to je?“

Otec predstavený mu podával predmet so zjavnou neochotou. Espina podišiel k blikotajúcemu svetlu sviečok a skúmavo si ho prezrel. „Kus ľudskej kosti, otče.“

„Áno, syn môj.“

Bernardo sa ocitol na úzkej a nebezpečnej lávke, balansujúc nad zradnou priepastou vedomostí získaných za dlhých hodín strávených potajomky pri pitevnom stole. Cirkev pitvu zakazovala ako hriech, ale Espina bol ešte Židom, keď sa učil u Samuela Prova, slávneho židovského lekára, ktorý tajne vykonával pitvy. Zahľadel sa predstavenému do očí. „Úlomok femuru, najväčšej kosti v ľudskom tele. Tento je z časti nad kolenom.“

Pozorne študoval kosť, všímal si jej hmotnosť, hrany, orientačné body a jamky. „Pochádza z pravej nohy ženy.“

„A to všetko ste zistili iba zrakom?“

„Áno.“

Oči predstaveného vo svetle sviečok ožltli. „Je to najposvätejšie ohnivko, čo nás spája so Spasiteľom.“

Teda relikvia.

Bernardo Espina so záujmom hľadel na kosť. Ani vo sne by mu nenapadlo, že sa raz ocitne v bezprostrednej blízkosti vzácnej relikvie. „Kosť mučeníka?“

„Je to kosť svätej Anny,“ odvetil ticho predstavený.

Espinovi chvíľu trvalo, kým pochopil. Matky Panny Márie? To hádam nie, pomyslel si a vzápätí si s hrôzou uvedomil, že to povedal nahlas.

„Ó, áno, syn môj. Potvrdili to ľudia, ktorí sa v Ríme zaoberajú takýmito záležitosťami a jeho eminencia Rodrigo kardinál Lancel nám túto drahocennú relikviu sám poslal.“

Espinovi sa zachvela inokedy pevná ruka chirurga. Opatrne vrátil kosť kňazovi a znova padol na kolená. Rýchlo sa prežehnal a pridal sa k modlitbe otca Sebastiána.

Keď Espina vyšiel von do letnej páľavy, všimol si, že na dvore kláštora sa pohybujú ozbrojenci, ktorí nevyzerali ako rehoľníci.

„Otec predstavený, videli ste včera toho chlapca, kým ešte žil?“

„Nie, nevidel,“ odvetil otec Sebastián a napokon Bernardovi prezradil, prečo ho k sebe zavolať.

„Náš kláštor si u zlatníka Helkiasa objednal relikviár v tvare cibória z tepaného striebra a zlata. Mal slúžiť ako schránka pre našu vzácnu relikviu, kým nezískame financie na vybudovanie dôstojnejšieho svätostánku na počesť svätej Anny. Remeselníkové návrhy boli nádherné, zdalo sa, že hotová práca vskutku posluží svojmu účelu. Včera večer mal chlapec priniesť relikviár do kláštora. Pri jeho tele sa však našiel iba prázdny kožený vak. Možno ho zabili Židia, možno kresťania. Vy ste lekár, máte prístup na rôzne miesta, vstupujete do mnohých životov, ste kresťan aj Žid. Chceme, aby ste odhalili vrahov.“

Bernardo Espina v duchu prekonával odpor, ktorý sa ho zmocnil pri necitlivej reči otca Sebastiána. Naozaj si myslí, že *conversa*

všade vítajú s otvorenou náručou? „Nazdávam sa, že sa na túto úlohu nehodím, ctihodný otče.“

„Na tom nezáleží.“ Kňaz naňho uprel pohľad plný neúprosnej zatrpknutosti človeka, ktorý sa vzdal pozemských radostí a všetko stavil na onen svet. „Syn môj, nájdite tých vraždiacich lupičov. Na hriešnikov treba ukázať prstom, aby sme sa mohli pred nimi chrániť. Musíte to urobiť, lebo si to želá Boh.“

Dar od Boha

Otec Sebastián vedel, že brat Julio Perez je muž nezlomnej viery a raz sa stane priorom, keď on bude musieť odísť, či už pre smrť, alebo iným riadením osudu. Lenže sakristián bol obdarený priveľkou dôverčivosťou. Otca Sebastiána znepokojovalo, že zo šiestich ozbrojencov, ktorých brat Julio najal, aby hliadkovali v okolí kláštora, iba troch strážcov s tvrdým výrazom v očiach poznali osobne.

Príliš bolestne si uvedomoval, že budúcnosť priorstva, neho-voriac o jeho vlastnej, závisí od malej drevenej schránky ukrytej v kaplnke. Prítomnosť relikvie ho naplňovala vďačnosťou a úžasom, ale zároveň v ňom vzbudzovala strach, lebo mať ju v úschove bola veľká česť aj obrovská zodpovednosť.

Sebastián Alvarez ako sotva dvanásťročný chlapec žijúci vo Valencii uvidel čosi na lesklom povrchu čiernej keramickej kanvice. Zjavenie – pochopil, že to nemohlo byť nič iné – prišlo uprostred noci, keď sa náhle zobudil v spálni, o ktorú sa delil s bratmi Augustinom a Juanom Antoniom. V mesačnom svetle sa zahľadel na čiernu keramiku a uvidel nášho Pána Ježiša na kríži. Postava Pána i kríž boli beztvaré, akoby sa rozplývali v hmle. Vzápätí Sebastián znova zaspal, a keď ráno otvoril oči, zjavenie sa už stratilo, ale spomienka naň sa mu vryla hlboko do pamäti.

Nikomu neprezradil, že si ho Boh vyvolil a zoslal mu zjavenie. Starší bratia by sa mu posmievali a tvrdili by, že v kanvici videl iba obraz mesiaca v splne. Otec barón, ktorý sa nazdával, že

urodený pôvod a majetok sú dôvodom na to, aby sa správal ako neokrôchaný surovec, by ho zbil a matka, žijúca v ustavičnom strachu z manžela, sa s deťmi zhovárala len zriedka.

Sebastián však pochopil, aké je jeho poslanie v živote, a prejavoval toľkú zbožnosť, že ho rodina napokon s ľahkým srdcom zverila do služieb cirkvi.

Po vysviacke pokorne plnil rozličné bezvýznamné úlohy. O šesť rokov mu pomohol jeho čoraz vyššie postavený brat Juan Antonio. Ich brat Augustin zdedil šľachtický titul a pozemky vo Valencii, ale Juan Antonio sa výhodne oženil v Toledě a príbuzní jeho manželky, mocní Borgiovci, napokon zariadili, aby Sebastiána preložili do Toledskej stolice.

Sebastián sa stal kaplánom v novom kláštore hieronymitov a pomocníkom priora Jerónima Degasa. Kláštor Nanebovzatia Panny Márie bol veľmi chudobný. Nevlastnil nijakú pôdu okrem tej, na ktorej stála budova kláštora, ale prenajal si olivovníkový háj a Juan Antonio z dobročinnosti dovolil mníchom vysadiť vinič na svojich pozemkoch. Kláštor nedostával štedré peňažné dary od Juana Antonia ani od nikoho iného a nepriťahoval bohatých novicov, aby v ňom slúžili Bohu.

Po smrti otca Jerónima Degasa podľahol Sebastián Alvarez hriechu pýchy, keď ho bratia zvolili za priora, hoci tušil, že mu preukázali toľkú česť najmä pre úzky príbuzenský vzťah s Juanom Antoniom.

Prvých päť rokov riadenia kláštora ho stálo veľa síl. No napriek ubíjajúcim malichernostiam neprestal snívať. Mohutný rád cisterciánov založila hŕstka nadšencov, chudobnejších a menej početných ako jeho zverenci. Len čo komunita získala šesťdesiat cisterciánov v bielych habitoch, poslala zo svojho stredu dvanásť mníchov, aby založili nový kláštor a šírili učenie Ježiša Krista po celej Európe. Otec Sebastián si zaumienil, že jeho skromný kláštor by mohol urobiť to isté, ak mu Boh ukáže cestu.

V roku Pána 1488 otca Sebastiána vzrušila – a kastílskych veriacich posilnila – návšteva z Ríma. Rodrigo kardinál Lancol mal španielske korene, narodil sa neďaleko Sevilly ako Rodrigo Borgia.

V mladosti ho adoptoval strýko, pápež Kalixt III., a napokon z neho vyrástol obávaný muž disponujúci obrovskou mocou v cirkvi.

Rodina Alvarezovcov sa oddávna priatelila s Borgiovcami a tesné puto medzi rodinami upevnilo aj manželstvo Elienor Borgiovej s Juanom Antoniom. Vďaka spojeniu s Borgiovcami sa Juan Antonio stal známou postavou všetkých spoločenských udalostí na dvore, ba povrávalo sa, že je kráľovným oblúbencom.

Elienor bola sesternica kardinála Lancola.

„Relikvia,“ začal Sebastián, hoci sa mu protivilo prosiť švagri-
nú, ktorú neznášal pre jej márnivosť, neúprimnosť a nevráživosť.
„Relikvia martyra, možno niektorého menej významného sväté-
ho. Keby jeho eminencia pomohla kláštoru získať takúto relik-
viu, pozdvihlo by nás to. Som si istý, že by nám kardinál ochotne
pomohol, keby si ho o to požiadala.“

„To predsa nemôžem,“ bránila sa Elienor.

Sebastián však neustúpil a vytrvalo naliehal, najmä keď sa pri-
blížil čas príchodu kardinála Lancola, až ju napokon obmäkčil.
Nakoniec slúbila – pravda, len preto, aby sa zbavila prosebníka,
a tiež kvôli manželovi –, že v jeho veci urobí všetko, čo je v ľud-
ských silách. Vedelo sa, že kardinál mal byť ubytovaný v Cuenke,
v sídle brata jej otca Garcího Borgiu Juneza.

„Pozhovám sa so strýkom a poprosím ho o pomoc,“ slúbila
Sebastiánovi.

Pred odchodom zo Španielska slúžil kardinál Lancol v toledskej
katedrále omšu, na ktorej sa zúčastnili všetci mnísi, kňazi a prelá-
ti z okolia. Po bohoslužbe Lancol stál obklopený hlúčikom dob-
roprajníkov, na hlave mal kardinálsku mitru, na krku mu viselo
pallium, dar od pápeža, a v ruke držal odznak svojej hodnosti,
veľkú pastiersku berlu. Sebastián ho pozoroval z diaľky a zdalo
sa mu, že má ďalšie videnie. Nepokúsil sa k Lancolovi priblížiť.
Elienor mu oznámila, že Garcí Borgia Junez splnil jej prosbu.
Strýko upozornil kardinála, že rytieri a vojaci zo všetkých kútov
Európy po skončení veľkých križiackych výprav prechádzali cez
Španielsko. A skôr ako sa pobrali domov, olúpili krajinu o svä-
té relikvie, vykopali kosti mučeníkov a svätých, cestou vykradli

takmer všetky kostoly a katedrály. Strýko Lancolovi jemne naznačil, že keby poslal relikviu španielskemu kňazovi, ktorý je navyše spriaznený s ich rodinou, získal by nehnúci obdiv celej Kastílie.

Sebastián vedel, že odteraz o celej záležitosti bude rozhodovať Boh a jeho služobníci v Ríme.

Dni sa pomaly vliekli. Spočiatku si Sebastián predstavoval, že dostane relikviu, ktorá bude mať moc vyslyšať kresťanské modlitby a liečiť chorých. Prichádzali by za ňou veriaci zďaleka a s nimi možno aj štedré dary. Kláštor by začal prekvitať a jeho predstavený by sa stal...

Keď prešli týždne a mesiace, prinútil sa zabudnúť na svoj sen. Takmer sa vzdal všetkých nádejí, keď ho zavolali do úradu Toledskej stolice. Z Ríma prišiel vak, ktorý do Toleda posielali dva razy do roka. Okrem iných vecí obsahoval aj zapečatený list pre otca Sebastiána Alvareza z kláštora Nanebovzatia Panny Márie.

Nebolo zvykom, aby obyčajný kňaz dostal zapečatenú zásielku zo Svätej stolice. Pomocný biskup Guillermo Ramero, ktorý ho odovzdal Sebastiánovi, pocítil záchvev zvedavosti a nedočkavo čakal, kedy otec Sebastián otvorí balíček a ukáže mu jeho obsah, ako sa patrí na poslušného kňaza. Nahneval sa, keď otec Alvarez zobral balíček a ponáhľal sa preč.

Sebastián trasúcimi sa rukami rozlomil voskovú pečať až v bezpečí kláštora.

V balíčku bol dokument s názvom *Translatio Sanctae Annae*, a keď otec predstavený sťažka dosadol na stoličku a začal čítať, postupne pochopil, že má pred sebou príbeh pozostatkov matky Panny Márie.

Matka Panny Márie, Židovka Chana, manželka Joachima, zomrela v Nazarete a bola pochovaná v hrobke. Kresťania ju uctievali už od začiatku svojej histórie. Krátko po jej smrti sa dve sesternice, obe Márie, spolu so vzdialeným príbuzným Maximinom pobrali zo Svätej zeme šíriť učenie Ježiša Krista v cudzine. Ich misii doďadala vážnosť drevená truhlica s viacerými pozostatkami matky

Panny Márie. Trojica sa plavila po Stredozemnom mori do prístavu Marseille, kde sa obe ženy usadili v susednej rybárskej dedine a hľadali ľudí ochotných prijať novú vieru. Keďže pobrežie sa často stávalo terčom útokov, zverili vzácne kosti Maximinovi, aby ich odniesol na bezpečnejšie miesto. Ten pokračoval v ceste do mesta Aptu a tam pozostatky pochoval.

Kosti ležali v Apte stovky rokov. V ôsmom storočí sem prišiel na návštevu muž, ktorého vojaci nazývali Carolus Magnus – Karol Veľký, kráľ franský, a užasol nad nápisom na hrobke: „Tu ležia pozostatky Svätej Anny, matky blahoslavenej Panny Márie.“

Bojovný kráľ vybral kosti z plesnivého rubáša a pocítil prítomnosť Boha, keď v rukách držal hmatateľné ohnivko reťaze vedúcej až ku Kristovi.

Niektoré relikvie daroval najbližším priateľom a niečo poslal do Aix-la-Chapelle. Prikázal spísať zoznam a poslal ho pápežovi, pričom zvyšné relikvie zanechal v správe biskupa z Aptu a jeho nástupcov. V roku Pána 800, keď Carolus Magnus vďaka svojmu vojvodcovskému umeniu dobyl západnú Európu a bol korunovaný za rímskeho cisára nazývaného Charlemagne, na jeho korunovačnom plášti sa nápadne vynímala vyšívaná postava svätej Anny.

Z hrobky v Nazarete napokon odniesli všetky pozostatky. Niektoré boli uložené v kostoloch v niekoľkých krajinách. Ostali už len tri kosti, zverené do starostlivosti Svätého otca, a tie vyše sto rokov ležali v rímskych katakombách. V roku 830 zlodej relikvií, istý Duesdona, diakon rímskej cirkvi, vykradol katakomby s úmyslom predáť relikvie nemeckým kláštorom vo Fulde a Mulheime. Okrem iných predal pozostatky svätých Sebastiána, Fabiána, Alexandra, Emmerentiny, Felicity, Felicissima a Urbana, ale pri rabovaní mu akosi unikli kosti svätej Anny. Keď cirkevné úrady zistili, čo sa stalo, premiestnili kosti svätej Anny do skladiska, kde na ne niekoľko storočí padal prach. Otcovi Sebastiánovi v liste oznamovali, že jednu z troch vzácných relikvií dostane on.

Nasledujúcich dvadsaťštyri hodín, od jednej rannej pobožnosti do ďalšej, strávil Sebastián na kolenách v kaplnke bez jedla a pitia. Keď sa pokúsil vstať, necítil si nohy a ustarostení bratia

ho museli odnieť do cely. Napokon mu však Boh zoslal silu a on ukázal *Translatio* Juanovi Antoniovi a Garcimu Borgiovi. Oba ja s primeranou pokorou sľúbili, že zaplatia náklady na výrobu relikviára, v ktorom bude pozostatok svätej Anny uložený, až kým sa nevybuduje vhodný svätostánok. Postupne prebrali mená všetkých remeselníkov, ktorým by táto úloha mohla byť zverená, až napokon Juan Antonio navrhol, aby Sebastián objednal relikviár u židovského zlatníka Helkiasa Toledana, presláveného svojou tvorivosťou a zručnosťou.

Sebastián sa so zlatníkom radil o konečnej podobe relikviára, dojednali cenu a napokon sa dohodli. Priorovi zišlo na um, že by bolo pekné, keby získal Židovu dušu pre Krista ako výsledok diela, ktoré si vyžiadal sám Boh.

Helkiasove skice preukázali, že nie je iba remeselník, ale ozajstný umelec. Vnútoraná nádoba, štvorcový podstavec a kryt mali byť vyrobené z lešteného i nelešteného striebra. Helkias navrhol aj filigránske ozdoby zo strieborného drôtu. Mali to byť siluety dvoch postáv od chrbta, vľavo matka a vpravo dcéra, zjavne ešte nedospelá, so svätožiarou okolo hlavy. Povrch cibória mienil Helkias vyzdobiť plodmi, ktoré Chana zrejme dobre poznala: hroznom a olivami, granátovými jablkami a datľami, figami a rozličnými druhmi obilia. Na druhej strane nádoby – ako zobrazenie vecí budúcich – sa Helkias chystal urobiť z nelešteného striebra kríž, ktorý sa po Chaninej smrti, oveľa neskôr, stal symbolom nového náboženstva. Pod krížom malo byť umiestnené dieťa zo zlata.

Otec Sebastián mal obavy, že mecenáši nebudú súhlasiť s Helkiasovým návrhom a budú presadzovať vlastné nápady, ale na jeho veľkú radosť zlatníkovce kresby urobili na Juana Antonia aj Garcího Borgiu veľký dojem.

Netrvalo dlho a prior pochopil, že šťastie, ktoré postretlo jeho kláštor, už nie je tajomstvom. Ktosi – Juan Antonio, Garci Borgia alebo Žid – sa pochválil relikviou. Možno neprozreteľne prehovoril niekto v Ríme, cirkev je niekedy ako veľká dedina.

Ludia v toledskej náboženskej komunite, ktorí otcovi Sebastiánovi predtým nevenovali pozornosť, naňho odrazu zvedavo

zízali, ba všimol si, že ich pohľady nie sú priateľské. Pomocný biskup Guillermo Ramero nečakane navštívil priorstvo a prezrel si kaplnku, kuchyňu aj cely rehoľníkov.

„Eucharistia je telo Pána,“ povedal Sebastiánovi. „Čo môže byť silnejšie?“

„Nič, vaša excelencia,“ odvetil nesmelo Sebastián.

„Ak Toledo dostane do daru relikviu pochádzajúcu zo Svätej rodiny, mala by ju vlastniť biskupská stolica a nie jedna z podriadených ustanovizní,“ pokračoval biskup.

Tentoraz Sebastián neodpovedal, ale smelo pozrel Ramerovi do očí. Biskup odfrkol a vzápätí opustil kláštor.

Otec Sebastián sa ešte neodhodlal oznámiť novinu bratovi Juliovi, ale sakristián sa o nej dozvedel od svojho bratanca, kňaza v diecéznom úrade pre veci viery. Zakrátko Sebastiánovi svitlo, že o tom vedia všetci, aj jeho bratia a novici. Juliovi bratanec povedal, že niektoré rehole reagujú na správu prípravami na odvetu. Františkáni a benediktíni poslali do Ríma ostré protestné listy. Cisterciáni, rehoľa uctievaná Pannu Máriu, zasa zúrili, že relikviu jej matky má dostať kláštor hieronymitov, a najali si advokáta, aby obhajoval ich nároky v Ríme.

Dokonca aj medzi hieronymitmi sa povrávalo, že taká dôležitá relikvia nepatrí do chudobného priorstva.

Otcovi Sebastiánovi a bratovi Juliovi bolo jasné, že ak sa stane čokoľvek, čo by zabránilo dodávke relikviára, priorstvo sa ocitne vo veľmi nepríjemnom položení, preto prior a sakristián strávili veľa hodín pri spoločných modlitbách.

Nakoniec však nadišiel teplý letný deň a kláštor Nanebovzatia Panny Márie navštívil mohutný bradatý chlap oblečený ako biedny *peón*. Prišiel práve v čase, keď sa podávala *sopa boba*, ktorú prijal s rovnakou vďačnosťou ako ostatní hladní stravníci. Len čo dojedol riedku polievku, spomenul, že by sa rád stretol s otcom Sebastiánom. Keď boli sami, predstavil sa ako otec Tullio Brea zo Svätej stolice v Ríme a odovzdal mu pozdrav od jeho eminencie Rodriga kardinála Lancola. Z otrhanej kapsy vytiahol malú drevenú skrinku. Otec Sebastián v nej našiel tuho rozvoniavajúci kus

krvavočerveného hodvábu, do ktorého bol zabalený úlomok kosti, čo putoval tak ďaleko.

Taliasky kňaz sa zdržal iba na najnadšenejšie a najvďačnejšie večerné modlitby, ktoré kedy zazneli v kláštore Nanebovzatia Panny Márie. Len čo sa skončili, otec Tullio sa nenápadne vytratil do noci.

Prior Sebastián zatiaľ trochu závistlivo myslel na to, že je iste ľahké slúžiť Bohu, túlajúc sa v prestrojení po svete. Obdivoval prezieravosť darcu, ktorý poslal vzácnu relikviu po osamelom, chudobnom poslovi, a odkázal Židovi Helkiasovi, že by bolo dobré, keby hotový relikviár priniesol jeden človek, najlepšie po zotmení.

Helkias želaniu vyhovel a poslal svojho syna, ako to kedysi urobil Boh, žiaľ, s rovnakým výsledkom. Chlapec Meir bol Žid, a preto nemohol prísť do raja, ale otec Sebastián sa napriek tomu pomodlil za jeho dušu. Vražda a krádež mu ukázali, akému trápeniu sú vystavení ochrancovia relikvie, a modlil sa aj za úspech lekárovho pátrania.

Kresťanský Žid

Otec prior patrí k nebezpečným ľuďom, ktorí sú múdri a hlúpi zároveň, hútal Bernardo na spiatočnej ceste. Bernardo Espina si trpko uvedomoval, že sa od kresťanov ani Židov nič nedozvie, lebo príslušníci oboch náboženstiev k nemu cítili iba nenávisť.

Bernardo poznal históriu rodiny Espinovcov. Podľa legendy prvý, kto sa usadil na Pyrenejskom polostrove, bol predtým kňazom v Šalamúnovom chráme. Espinovci a ostatní prežili vizigótskych kráľov, maurských i kresťanských dobyvateľov. Vždy svedomito dodržiavali zákony monarchie, ako im to prikazovali rabíni.

Židia mali v španielskej spoločnosti vysoké postavenie. Slúžili kráľom ako vezíri, vynikli ako lekári, bankári a finančníci, výbercovia daní a kupci, farmári a remeselníci. Napriek tomu boli

takmer v každej generácii vystavení útokom zberby, priamo či nepriamo podporovanej cirkvou.

„Židia sú nebezpeční a vplyvní, lebo dobrých kresťanov zvädzajú k pochybnostiam,“ povedal prísne kňaz, ktorý Bernarda krstil.

Dominikáni a františkáni po stáročia rozdúchávali oheň nenávisti voči Židom najmä v najnižších vrstvách spoločnosti, ktoré sa nazývali *pueblo menudo*, čiže malí ľudia. Po vlne hromadného vyvražďovania v roku 1391 – o život prišlo päťdesiatich Židov – sa udiala jediná masová konverzia v dejinách židovstva a státisíce tých, čo prežili, prijali Krista. Niektorí si chceli zachrániť život, iní kariéru.

Boli medzi nimi aj takí ako Espina, ktorí úprimne otvorili svoje srdcia Kristovi, ale mnohí pokračovali v tajnom uctievaní svojho Boha a Starého zákona, ba bolo ich toľko, že roku 1478 pápež Sixtus IV. schválil založenie Svätej inkvizície, ktorá mala cirkev očistiť od kacírov.

Espina počul, ako niektorí Židia prezývajú konvertitov *los marranos*, čiže svine, tvrdiac, že sú naveky zatratení a pri poslednom súde nevstanú z mŕtvych. Milosrdnejší spomedzi nich nazvali odpadlíkov *anusim*, teda obeť násilia. Hospodin podľa ich mienky takým ľuďom odpúšťa, lebo chápe ich potrebu prežiť.

Espinu nikto nenútil. Ježiš ho zaujal už v detstve, keď cez otvorené brány katedrály zbadal postavu na kríži, o ktorej jeho otec a ostatní Židia občas hovorili ako o „obesencovi“. Mladému učňovi lekárskeho remesla, ktorý sa usiloval zmierniť ľudské utrpenie, nebolo ľahostajné utrpenie Krista a jeho záujem sa postupne menil na vášnivú vieru a presvedčenie, až napokon vyústil do túžby po kresťanskej čistote a stave milosti.

Vtedy sa zalúbil do božstva. Nazdával sa, že jeho láska je silnejšia ako láska človeka, ktorý sa narodil ako kresťan. Vášnivá láska Pavla z Tarsu k Ježišovi nemohla byť väčšia ako jeho, neotrasiteľná a pevná, oveľa hlbšia ako túžba muža po žene.

Keď mal dvadsaťdva rokov, konvertoval na katolícku vieru a o rok neskôr sa stal lekárom. Jeho rodina smútila a modlila sa kadiš, akoby zomrel. Otec Jákob Espina, kedysi plný lásky a hr-

dosti na svojho syna, mlčky prešiel okolo neho, ak sa stretli na námestí, neodpovedal mu na pozdrav a tváril sa, že ho nepozná. V tom čase Jákobovi Espinovi zostával už len rok života. Bernardo sa o jeho smrti dozvedel až týždeň po pohrebe. Espina dal za jeho dušu slúžiť novenu, ale nevedel prekonať nutkanie odriekať zaňho aj kadiš. Sám vo svojej izbe s plačom recitoval posledné požehnanie bez utešujúcej prítomnosti minjanu.

Šľachta a stredné vrstvy prijali bohatých alebo úspešných konvertitov medzi seba a mnohí z nich uzatvárali manželstvá so starými kresťanmi. Bernardo Espina sa oženil s Estrellou de Aranda, dcérou z urodzenej rodiny. V prvom ošiali radosti z prijatia do rodiny a nového náboženstva dúfal, hoci to bolo proti zdravému rozumu, že ho pacienti budú považovať za súverca, ktorý prijal ich Mesiáša za svojho, ale neprekvapilo ho, keď zistil, že ním naďalej opovrhujú.

Keď bol ešte Espinov otec mladý, magistrát mesta Toledo vydal toto ustanovenie: „Týmto vyhlasujeme, že takzvaní *conversos*, potomkovia zvrátených židovských predkov, musia byť pred zákonom považovaní za hanebných zradcov, nehodných a neschopných zastávať verejný či cirkevný úrad v meste Toledo, ako aj na území spadajúcom pod jeho jurisdikciu, takisto nesmú svedčiť pri prisahách alebo notárskych aktoch, alebo akokoľvek vládnuť pravým kresťanom, oddaným Svätej cirkvi katolíckej.“

Bernardo cestou prešiel okolo viacerých náboženských spoločenstiev, niektoré neboli väčšie ako kláštor Nanebovzatia Panny Márie, iné rozlohou pripomínali malé dediny. V katolíckom kráľovstve bola služba cirkvi populárna. *Segundones*, mladší synovia zo šľachtických rodín, sa často rozhodovali pre život zasvätený Bohu, keďže podľa práva nemali nárok na dedičstvo; rodinné styky im umožňovali rýchly postup. Tie isté rodiny zvyčajne posielali do kláštorov aj mladšie dcéry, lebo na vydaj prvorodenej bolo potrebné veľké veno. Služba cirkvi priťahovala aj najchudobnejších roľníkov, pre ktorých sväté rehole s prebendou alebo lénom predstavovali jedinou možnosť úniku z biedy.

Rastúci počet náboženských ustanovizní však viedol k ostrým a často nechutným bojom o finančnú podporu. Relikvia Svätej Anny by kláštoru Nanebovzatia Panny Márie veľmi pomohla, ale

prior Bernardovi povedal o intrigách a plánoch mocných benedikťínov, Istitívych františkánov a energických hieronymitov – a ktovie kolkí ešte usilujú o vlastníctvo relikvie Svätej rodiny. Espina z toho nemal dobrý pocit, mal strach, že sa dostane medzi dva mlynské kamene, ktoré ho rozdrvia tak ľahko, ako zavraždili Meira Toledana.

Bernardo začal tým, že sa pokúsil zistiť, čo chlapec robil predtým, ako ho zabili.

Dom zlatníka Helkiasa stál medzi dvoma synagógami. Hlavnú synagógu už dávno obsadila svätá cirkev a židovské bohoslužby sa konali v majestátnej synagóge Samuela ha-Leviho, ktorá pamätala časy, keď sa Židom žilo ľahšie.

V neveľkej židovskej obci sa nič neutajilo, všetci vedeli, kto sa zriekol viery, kto to iba predstieral a kto zostal pravoverným Židom. Novým kresťanom sa podľa možnosti vyhýbali. Avšak pred štyrmi rokmi sa zúfalý Helkias obrátil na lekára Espinu.

Jeho žena Ester, ktorá pochádzala z rodiny veľkých rabínov Salomanovcov, začala chradnúť a zlatník myslel iba na to, ako zachrániť život matke svojich troch synov. Bernardo robil, čo bolo v jeho silách, skúšal všetko, čo vedel, modlil sa za jej život ku Kristovi, zatiaľ čo Helkias prosil Jehovu. Žiaľ, jeho úsilie bolo márne, Helkiasova manželka, nech je Boh milostivý jej duši, napokon odišla na večnosť.

Teraz sa bez zastavenia náhlil okolo Helkiasovho domu, ktorý postihlo toľké nešťastie, vedel, že čo nevidieť dvaja mnísi z kláštora privezú otcovi na chrbte somára mŕtvolu prvorodeného syna.

Obe synagógy postavili Židia už pred niekoľkými storočiami podľa starého príkazu, že modlitebňa musí stáť na najvyššom mieste obce. Zvolili si pozemky na vrchole strmých útesov nad riekou Tagus.

Bernardova kobyľka sa nervózne vzpínala, bála sa hĺbky.

Matka Božia! pomyslel si lekár a pritiahol uzdu, ale keď sa kobyľka upokojila, nezdržal sa úsmevu nad iróniou osudu.

„Spasiteľova stará matka,“ povedal nahlas, ešte vždy naplnený úžasom.